

**Richtlijnen voor het strategisch MER
bij het complex project
“Realisatie van extra
containerbehandelingscapaciteit in het
havengebied Antwerpen”**

Initiatiefnemer:
Vlaamse Overheid
Departement Mobiliteit en Openbare werken

17 maart 2017
CP-11-RL

1. Inleiding

Het complex project "Realisatie van extra containerbehandelingscapaciteit in het havengebied Antwerpen" heeft een driedelig doel zoals ook vermeld in de startbeslissing van de Vlaamse regering¹:

- de realisatie van extra containerbehandelingscapaciteit in het havengebied Antwerpen om de verwachte groei te kunnen accommoderen.
- de ontwikkeling van industriële/logistieke gronden op het havenplatform die met de extra containercapaciteit samenhangen;
- de multimodale ontsluiting tot aan het hoofdnet. Dit heeft betrekking op het wegnnet, het waterwegennet en het spoorwegennet. De ontwikkeling van nieuwe containerbehandelingscapaciteit gaat gepaard met of veronderstelt immers ook de aansluiting van de nieuwe terminals (en industrieel/logistieke terreinen) op de verschillende bestaande verkeersnetten.

Het complex project is m.e.r.-plichtig volgens het DABM².

De raadpleging van de alternatievenonderzoeksnota (verder AON) voor het publiek werd aangekondigd op de website van de dienst Mer, de website van de betrokken gemeenten, de website van complexe projecten (www.complexeprojecten.be) en de projectwebsite (<http://www.mow.vlaanderen.be/extracontainercapaciteitantwerpen/>). De aankondiging gebeurde ook in Gazet van Antwerpen editie Metropool stad, editie Metropool noord en editie Antwerpen-Waasland (publicatie 7 december 2016) en via aanplakking op officiële aanplakplaatsen van de betrokken gemeenten.

De raadpleging van het publiek liep in de gemeenten Antwerpen, Beveren, Sint-Gillis-Waas, Stabroek en Zwijndrecht van 9 december 2016 tot 18 januari 2017. Een infomarkt vond plaats op 14 december 2016 in het Sluisgebouw Kallo.

Parallel vroeg de procesverantwoordelijke adviezen op bij de adviesinstanties, vermeld in artikel 9 van het besluit complexe projecten³.

Een overzicht van reacties van het publiek en van de adviezen wordt gegeven in het Overwegingsdocument van 17 maart 2017 (verder Overwegingsdocument) dat gelijktijdig met deze richtlijnen gepubliceerd wordt op de projectwebsite.

De dienst Mer stelt deze bijzondere richtlijnen (verder richtlijnen) op om de methodologie die in het strategisch MER gevolgd moet worden, vast te leggen. De richtlijnen houden rekening met de inhoudsvereisten, vermeld in artikel 4.2.8, §1, 5° en artikel 4.3.7 van het DABM, de adviezen van de adviesinstanties en de opmerkingen van het publiek en met de bespreking van de AON en ontvangen reacties met de betrokken instanties op de vergadering van 2 februari 2017. Deze richtlijnen hebben betrekking op de reikwijdte, het detailleringsniveau en de inhoudelijke aanpak van het strategisch MER.

Het strategisch MER moet opgesteld worden zoals voorgesteld in de AON, aangevuld/aangepast met de specifieke vereisten die in deze richtlijnen geformuleerd worden.

¹ Startbeslissing complex project "Realisatie van extra containerbehandelingscapaciteit in het havengebied Antwerpen" van 15 juli 2016.

² Decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, B.S. 3 juni 1995, zoals herhaaldelijk gewijzigd.

³ Besluit van de Vlaamse Regering van 12 december 2014 tot uitvoering van het decreet van 25 april 2014 betreffende complexe projecten.

Opmerkingen en adviezen van onderstaande aard worden als niet relevant beschouwd voor de opmaak van het strategisch MER:

- reacties die uitsluitend een persoonlijk standpunt inhouden over de wenselijkheid van het project;
- reacties die vooruitlopen op de conclusies van het onderzoek, vb. voorkeur voor ontwikkeling op de Reichterscheldeoever, voorkeur voor meerdere kleinere terminals, voorkeur voor één terminal,...;
- reacties die ingaan op de wenselijkheid/methodologie voor opmaak van andere onderzoeken, zoals de MKBA, de veiligheidsstudie, ...;
- reacties die betrekking hebben op zaken buiten de scope van het strategisch MER en die pas in een volgende onderzoeksfase relevant (kunnen) zijn;
- voorstellen voor grootschalige ingrepen aan de verkeersinfrastructuur buiten het havengebied, bijvoorbeeld onderzoek naar een verbinding van de E17 naar de Liefkenshoek tunnel via de E34. Dit voor zover deze ingrepen niet beschouwd worden als beslist beleid.

Als gevolg van de ruime inhoud van de AON die aan het publiek werd bekendgemaakt, met naast het milieuonderzoek ook thema's als externe veiligheid, de Maatschappelijke kosten-batenanalyse, het nautisch onderzoek en het operationaliteitsonderzoek, zijn sommige opmerkingen en adviezen niet van toepassing voor het strategisch MER. Deze reacties worden evenwel verwerkt in het Overwegingsdocument.

Meerdere opmerkingen en adviezen vermelden bezorgdheden of aandachtspunten die in elk geval aan bod zullen komen in het MER, omdat dit reeds aangegeven werd in de AON en/of omdat dit vereist is volgens de methodologie zoals beschreven in de richtlijnenboeken. Deze elementen worden niet herhaald in onderstaande paragrafen. Als de opmerkingen en adviezen echter specifieke informatie geven over een lokale situatie, moet hiermee rekening gehouden worden in het MER in het geval dit een meerwaarde is op het strategische niveau.

Het staat de initiatiefnemer vrij om de AON te actualiseren om tegemoet te komen aan deze opmerkingen en aandachtspunten voor zover het gaat om wijzigingen die de eerder voorgestelde beoordelingsmethode in de AON van 8 december 2016, in combinatie met deze richtlijnen, niet tegenspreken. Waar de AON en de richtlijnen van elkaar zouden afwijken, moet voorrang gegeven worden aan de richtlijnen.

2. Doelstelling, verantwoording en besluitvorming

De milieueffectbeoordeling, de passende beoordeling, het onderzoek naar de effecten op landbouw, erfgoed en landschap en het onderzoek naar de effecten op mobiliteit vormen één geheel dat verder het strategisch milieueffectrapport (MER) genoemd wordt. Het strategisch MER moet samen met onder andere de Veiligheidsstudie, de Maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA), het Nautisch onderzoek en het onderzoek naar de operationele aspecten van de uitbreiding van de containerbehandelingscapaciteit voldoende informatie bieden om in een voorkeurbesluit gemotiveerd voor één alternatief te kiezen.

Het MER moet aangeven waar een chronologisch overzicht kan gevonden worden met alle procedures (m.e.r., voorkeur- en projectbesluit voor zover bekend) die doorlopen moeten worden voordat de projectinvulling op het terrein gerealiseerd kan worden.

Het MER is niet alleen een hulp bij de besluitvorming, maar volgens art. 4.1.7. van het DABM moeten de conclusies ook doorwerken in de besluitvorming. Daarom moet het MER bij de voorstellen tot milderende maatregelen aangeven hoe deze zullen/kunnen doorwerken. Dit kan eventueel gebeuren d.m.v. één samenvattende tabel in de eindsynthese.

3. Het complex project en de alternatieven

Projectbeschrijving

De startbeslissing van de Vlaamse regering⁴ formuleert de driedelige doelstelling van het complex project.

In de procesnota en in de AON worden de deeldoelstellingen verder verduidelijkt. Er moet bijvoorbeeld een onderscheid gemaakt worden tussen containerbehandelingscapaciteit voor de sluizen en achter de sluizen. De Antwerpse haven heeft nood aan beide types van containerbehandelingscapaciteit, maar niet in dezelfde mate. In het kader van het operationaliteitsonderzoek van de alternatieven wordt bekeken in welke mate de verwachte trafiek zal kunnen behandeld worden op de bestaande behandelingsfaciliteiten, en welke bijkomende capaciteit dient voorzien te worden. Daarnaast wordt bepaald hoe groot de containerbehandelingscapaciteit van de alternatieven en bouwstenen is. Dit is een van de criteria om de redelijkheid van zuivere alternatieven en uit bouwstenen samengestelde alternatieven te bepalen.

De procesnota en de AON verduidelijken ook dat de ruimte voor industriële/logistieke gronden op het havenplatform alleen in samenhang (aanvullend aan en ondersteunend bij) met de extra containercapaciteit wordt gezocht. Het gaat in geen geval om op zichzelf staande industriële of logistieke projecten. De AON geeft uitdrukkelijk aan dat de klemtoon hierbij ligt op de verdere uitbouw van logistieke activiteiten en dat bijvoorbeeld nieuwe (petro)chemische industriële activiteiten niet voorzien zijn.

Alternatieven

In hoofdstuk 5 van de AON worden redelijke en niet-redelijke alternatieven besproken. Tijdens de raadplegingsfase van de alternatievenonderzoeksnota werden ook alternatieven en bouwstenen geformuleerd. In het Overwegingsdocument dat het projectteam opstelde worden deze alternatieven en bouwstenen besproken en op hun redelijkheid geëvalueerd. Deze richtlijnen onderschrijven deze analyse en bekrachtigen de samenvatting van de bijkomende redelijke alternatieven die in het geïntegreerd onderzoek zullen worden meegenomen.

Een bijzondere groep van voorstellen zoekt de in de doelstelling omschreven extra containerbehandelingscapaciteit buiten het havengebied van Antwerpen (Zeebrugge, Vlissingen en verder, een kunstmatig (schier)eiland voor de kust,...). Deze voorstellen komen niet in aanmerking voor beoordeling omdat ze niet voldoen aan het opzet van het complex project, met name extra containerbehandelingscapaciteit in het havengebied Antwerpen realiseren. Deze doelstelling is helder geformuleerd in de startbeslissing, de procesnota en de AON en staat niet ter discussie voor het strategisch milieuonderzoek. Er wordt op voldoende wijze gemotiveerd waarom een uitbreiding van containercapaciteit buiten het havengebied van Antwerpen niet tegemoet komt aan de doelstelling van het complexe project.

⁴ Startbeslissing complex project: "Realisatie van extra containerbehandelings-capaciteit in het havengebied Antwerpen" van 15 juli 2016.

De doelstelling en de geografische werkingssfeer worden verder onderbouwd in het Overwegingsdocument en de geactualiseerde AON.

Voor elk weerhouden alternatief zal in het MER aandacht gaan naar de daarmee samenhangende logistieke terreinen en multimodale ontsluiting, zodat het project als een geheel wordt onderzocht. Een gedetailleerder onderzoek van een beperkte en zorgvuldig gekozen set van combinaties moet het mogelijk maken om alle combinaties op een evenwaardige wijze te beoordelen of om uitspraken te doen over de draagkracht van de omgeving.

Uitvoeringsvarianten

Alternatieve uitvoeringswijzen worden meegenomen als te onderzoeken varianten voor de disciplines waarvoor ze een verschil op de effecten geven, bijvoorbeeld de bouw van rivierterminals op palen die een ander effect op water en natuur zullen geven dan de basisvariant waarmee ze vergeleken worden.

Als gevolg van voortschrijdende inzichten tijdens het onderzoek kunnen door de MER-deskundigen nieuwe bijkomende uitvoeringsvarianten voorgesteld worden die mee worden opgenomen en beoordeeld in het MER.

Exploitatievarianten

Voorstellen voor gewijzigde openingstijden van bijvoorbeeld terminals, sluizen e.d. worden beschouwd als exploitatievarianten. Deze worden niet als op zich staande alternatieven onderzocht, maar kunnen met een sensitiviteitstoets beoordeeld worden of kunnen – voor zover het vanuit het effectenonderzoek nodig is – als milderende maatregel worden voorgesteld.

Clustering en trechtering van alternatieven

Indien alternatieven op zichzelf slechts gedeeltelijk voldoen aan de projectdoelstellingen voor de containerbehandelingscapaciteit, worden ze als bouwstenen beschouwd. Bouwstenen worden voor het verdere onderzoek samengebracht tot volwaardige alternatieven. Het onderzoek moet zo worden opgevat dat ook uitspraken over de milieueffecten kunnen worden gedaan wanneer bouwstenen op een andere manier worden samengebracht.

In het MER zullen de resultaten verwerkt worden van een capaciteits- en operationaliteitsonderzoek (AON p.39) waarin bepaald wordt of - al dan niet samengestelde – alternatieven haalbaar zijn. Deze onderzoeken bevatten een set van criteria (capaciteit, technisch, nautisch,...) om te bepalen wanneer een bouwsteen vanuit capaciteits- en operationeel oogpunt redelijk is.

Wanneer uit verder nautisch onderzoek of operationaliteitsonderzoek zou blijken dat varianten of alternatieven niet-redelijk zijn, kan alsnog worden beslist dat het niet zinvol is om ze verder in het strategisch MER te onderzoeken.

4. Juridische en beleidsmatige context

De AON bevat het juridische en beleidsmatige kader dat voor dit MER van belang is in de vorm van een duidelijke overzichtsmatrix. Het MER zal zorgvuldig nagaan waar de relevantie van deze

randvoorwaarden zich situeert op strategisch niveau. De juridische en beleidsmatige randvoorwaarden met een ruimtelijke component worden cartografisch gepresenteerd.

De planologische situatie moet worden aangevuld/aangepast met:

- arrest van 21 juli 2016 van het Europese hof van Justitie houdende verwerping van de voorgestelde proactieve natuurontwikkeling als onderdeel van een gemengd plan.
- Het arrest van de Raad van State van 20 december 2016, waarbij het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan Afbakening zeehavengebied Antwerpen – havenontwikkeling linkeroever werd vernietigd, met uitsluiting van het westelijk deel van het logistiek park Waasland. De vernietiging heeft tot gevolg dat de gebieden die hierdoor gevat zijn terug ressorteren onder het vigerend gewestplan, dan wel het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan Waaslandhaven fase 1.
- de invoering van een NECA-zone (NOx Emission Control Area)
- Sigmaplannen
- de Ramsar conventie
- de conventie van Faro
- wetgeving over pijpleidingen
- wetgeving complexe projecten
- Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen
- Interreg project Grenspark Groot Saeftinghe
- Rangschik de tabel bij voorkeur per discipline, en vervolgens Europese wetgeving, decreet, uitvoeringsbesluit...

5. Algemene en methodologische aspecten

De afbakening van het studiegebied in de AON wordt voldoende gemotiveerd per discipline, rekening houdend met het feit dat het studiegebied het volledige gebied moet omvatten waar relevante effecten zich kunnen voordoen. De ruimtelijke afbakening wordt voor elke discipline duidelijk tekstueel omschreven en indien mogelijk, voorgesteld op kaart.

De referentiesituatie is de toestand van de omgeving in het referentiejaar 2025. Deze situatie kan voor sommige disciplines dezelfde zijn als de huidige situatie. Voor sommige disciplines wordt een tweede referentiesituatie opgenomen. Motiveer dit desgevallend grondig in de desbetreffende discipline van het MER.

In het MER wordt, analoog aan paragraaf 4.3 van de AON, duidelijk aangegeven met welke ontwikkelingsscenario's rekening gehouden wordt of juist niet bij de beschrijving van een referentiesituatie, en duidelijk gemotiveerd waarom. Er moet ook aangegeven worden voor welke disciplines de ontwikkelingsscenario's al dan niet relevant zijn. Beschrijf dit in een algemene paragraaf of hoofdstuk voorafgaand aan de effectbespreking per discipline.

Wanneer er tijdens het opstellen van het strategisch-MER nieuwe ontwikkelingsscenario's naar voor zouden komen dan deze die momenteel gekend zijn, moet worden geëvalueerd of deze kunnen leiden tot bijvoorbeeld wijzigingen van de referentiesituatie of een nieuwe bijkomende referentiesituatie.

De methodologie voor de effectvoorspelling wordt binnen elke discipline in het MER duidelijk en transparant omschreven. Tevens wordt per discipline aangegeven op basis van welke criteria een effect beoordeeld wordt. Bij de (voorstellen tot) milderende maatregelen wordt aangegeven

waar deze zullen/kunnen doorwerken. Het resterend effect na de milderende maatregelen wordt, indien mogelijk, aangegeven en gekoppeld aan het gehanteerde beoordelingskader.

In functie van de beschrijving en beoordeling van de mogelijke milieueffecten moet, als aanvulling op de AON, aandacht besteed worden aan het volgende:

Algemeen:

- Er zal rekening gehouden worden met de aanwezigheid van leiding-infrastructuur (Elia, Fluxys, Eandis ...),
- Voor de discipline klimaat moet er op een globale wijze getoetst worden wat de impact van project kan zijn op de klimaatdoelstelling en andersom moet aangegeven worden hoe de verandering van het klimaat (bijv. stijgende zeespiegel) een impact kan uitoefenen op het project.
- Er moet rekening gehouden worden met de herinrichting van de Hedwigepolder in de nabije toekomst.
- Geef per discipline aan welke reeds uitgevoerde studies geraadpleegd en gebruikt werden.

Met betrekking tot de discipline water:

- In het onderzoek moet de focus liggen op effecten die waarschijnlijk aanzienlijk zijn, moeilijk te voorkomen of te milderen, of die onderscheidend zijn tussen de verschillende alternatieven.
- Het studiegebied betreft niet alleen de haven en het deel van de Schelde dat grenst aan het havengebied. Ook het Schelde-estuarium als speciale beschermingszone (SBZ) moet in beeld gebracht worden. Bovendien geldt vanuit de Kaderrichtlijn Water (KRW) dat voor de Schelde als oppervlaktewaterlichaam moet worden nagegaan of de toestand van ten minste één van de kwaliteitselementen van de ecologische toestand, als bedoeld in bijlage V KRW, een klasse achteruitgaat. Dit onderzoek naar de afzonderlijke stoffen en kwaliteitselementen, die de watertoestand van de Schelde bepalen, impliceert een ruimere scope dan enkel en alleen de Schelde 'grenzend aan het havengebied'.
- De voorgestelde aanpak houdt te weinig rekening met het Wezer-arrest (uitspraak van het Europees Hof van Justitie in zaak C-461/13). In de onderzoeksnota komt onvoldoende naar voor dat voor de verschillende alternatieven onderzocht zal worden of een achteruitgang van de toestand van een oppervlaktewaterlichaam mogelijk is en of het bereiken van een goede toestand van het oppervlaktewater en een goed ecologisch potentieel kan verhinderd worden. Ook wordt niet beschreven op welke manier dit onderzoek zal gebeuren. Hierbij is het belangrijk dat de effecten op de verschillende kwaliteitselementen in de betrokken waterlichamen vermeld worden.
- Met grote zekerheid voorspellen welke alternatieven een achteruitgang zullen veroorzaken, volgens de definitie die in het Wezer arrest wordt gegeven, of het bereiken van de doelstellingen zullen verhinderen, is in deze fase van het onderzoek zeer moeilijk. Het is echter wel belangrijk dat een inschatting wordt gemaakt van de kans dat dit kan gebeuren voor de relevante kwaliteitselementen. Op basis van deze inschatting kan men immers een onderscheid maken tussen alternatieven die zonder afwijking kunnen worden vergund en deze waarvoor dit niet mogelijk is omwille van de effecten op water. Het is bijgevolg ook nodig om met zekerheid en gefundeerd (en niet waarschijnlijk zoals in de AON op p.48 vermeld is) te kunnen besluiten dat de genoemde effecten weinig onderscheidend zijn.
- Indien anders blijkt en er zou gekozen worden voor een alternatief dat een achteruitgang veroorzaakt of het bereiken van de doelstellingen in gevaar brengt, moeten de voorwaarden voor een afwijking volgens artikel 4.7 van de Kaderrichtlijn Water worden gerespecteerd. Eén van die voorwaarden is dat alle haalbare stappen worden ondernomen om de negatieve

effecten op de toestand van het waterlichaam tegen te gaan. Een andere voorwaarde is dat het nuttige doel niet kan worden bereikt met andere, voor het milieu aanmerkelijk gunstigere middelen vanwege technische haalbaarheid of onevenredig hoge kosten. Door in deze fase een inschatting te maken, kan men al van in de beginfase van het project met bovengenoemde voorwaarden rekening houden en kan beter aan deze voorwaarden voldaan worden.

- In punt 6.2.1.2.1 'voorgesteld beoordelingskader en methode van effectbepaling' komt niet aan bod op welke manier men de effecten van de alternatieven op de toestand van het betrokken waterlichaam zal bepalen en beoordelen. Zeker voor de alternatieven die de structuurkwaliteit van de Schelde in het gedrang kunnen brengen door de bouw van kaaimuren in de Schelde, een bijkomend getijdedok of een bijkomende sluis kunnen deze effecten onderscheidend zijn. Bovendien is het voorgestelde beoordelingskader (sterk – matig – licht negatief effect) weinig bruikbaar om een uitspraak te kunnen doen over een mogelijke achteruitgang/niet bereiken van de doelstellingen. Daar is de conclusie namelijk wel of geen achteruitgang/niet bereiken van de doelstellingen.
- De gebruikte formulering op p.48 in de voorlaatste paragraaf van punt 6.2.1.2 laat uitschijnen dat de betrokken waterlichamen al in goede toestand zijn of het goed ecologisch potentieel al bereikt hebben. Dit is niet het geval.
- Tijdens het actorenoverleg van 14 december 2016 werd gesteld dat een uitspraak over de relatieve kwetsbaarheid van de betrokken grondwatersystemen (Polders en Kempisch systeem) mogelijk is. Voor de volledigheid wordt deze informatie opgenomen in het MER.

Met betrekking tot de discipline bodem

- De AON vermeldt dat het niet opportuun is om wijzigingen in de fysico-chemische eigenschappen van de bodem te bestuderen. Echter, bij de veranderingen in de fysico-chemische eigenschappen is ook de (wijziging in) de verziltingssituatie van de bodem belangrijk. Alvast voor het SBZ Schelde-estuarium is onderzoek naar wijzigingen in de fysico-chemische eigenschappen van de bodem wel opportuun. Dit blijkt ook verder in de AON.

Met betrekking tot de discipline geluid & trillingen:

- Hoewel de AON (p54) bij de afbakening van het studiegebied aangeeft dat rekening wordt gehouden met geluidsgevoelige objecten, gaat het voorgestelde beoordelingskader en de methode van effectbepaling alleen in op omwonenden en woonzones. Er moet in het MER ook aangegeven worden hoe de effectbepaling in andere geluidsgevoelige plaatsen (met name in natuurgebieden) zal gebeuren.
- Er wordt in de alternatievennota onder § 6.2.3.2 het volgende aangegeven: "Voor het gebied buiten het havengebied wordt dit aangevuld met de goedgekeurde geluidbelastingkaarten voor wegen (> 3 miljoen voertuigen/jaar), spoorwegen (> 30.000 passages/jaar), luchthavens (> 50.000 vliegbewegingen/jaar) en de agglomeratie Antwerpen." In het MER moet verduidelijkt worden waarvoor deze gegevens zullen worden aangewend.
- De eindscore in het significantiekader voor de situatie "Sterke toename van de geluidsbelasting binnen de woonzone: >+ 6dB" komt niet overeen met wat er werd afgesproken tijdens de workshop van 18 november 2016. De eindscore die werd afgesproken is '-3' en niet '-1'.
- Op p.58 wordt aangegeven dat de woonzones worden bepaald op basis van de 'woongebieden' maar het is onduidelijk wat juist wordt verstaan onder 'woongebieden'. In de alternatievenafweging moet ook rekening gehouden worden met woongebieden en woonuitbreidingsgebieden die nog niet (volledig) werden ontwikkeld. Op deze manier kunnen indien nodig ook gepaste maatregelen worden voorgesteld voor de nog niet ontwikkelde woon(uitbreidings)gebieden. Het is belangrijk dat de deskundige zich informeert

bij het gemeentebestuur van Beveren over de visie van de gemeente m.b.t. de op korte en langere termijn voorziene woonontwikkeling, en op basis daarvan de 'woonzones' waaraan zal worden getoetst vastlegt.

- Ga na of de gebruikte kengetallen voldoende actueel zijn.
- Verduidelijk waarom de effectbeoordeling van trillingen niet aan bod komt.

Met betrekking tot de discipline lucht:

- De focus voor de bepaling van het studiegebied ligt eenzijdig op wonen. Het studiegebied moet zo gekozen worden dat het ook volstaat voor de beoordeling van effecten op biodiversiteit. Minstens moet kunnen worden uitgesloten dat er aanzienlijke effecten te verwachten zijn als gevolg van bijkomende vermestende of verzurende depositie.
- De hierboven bij geluid beschreven vraag over de nog te ontwikkelen woon- en woonuitbreidingsgebieden is ook van belang voor de discipline lucht.
- In de tabel op p.65 van de AON is de vermelding van de gebouwenverwarming overbodig. Deze emissies worden immers niet meegenomen in het onderzoek. De beschrijving op p.64 volstaat.

Met betrekking tot de discipline mens-ruimtelijke aspecten:

- Om de effecten in beeld te brengen zal gewerkt worden met meerdere referentiesituaties:
 - o de huidige situatie op het terrein
 - o de huidige planologische situatie
 - o de situatie na het GRUP Waaslandhaven fase 1 (m.a.w. de situatie incl. Deurganckdok en aanverwante werken maar waarbij er nog geen plannen waren voor het Saeftingedok)
- De woonconcentraties van Rapenburg en Ouden Doel moeten worden opgenomen bij de beschouwing van de bestaande woonkernen.
- Verduidelijk of en op welke manier het project rekening houdt met het door de Vlaamse regering op 30 november 2016 goedgekeurde *Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen?*
- Externe veiligheid wordt behandeld in een apart rapport dat ingaat op de behandeling en het transport van gevaarlijke stoffen over de weg en per spoor, de aanwezigheid van Seveso-bedrijven in het studiegebied en de aanwezigheid van de kerncentrale van Doel.

Met betrekking tot de discipline mens-gezondheid en hinderaspecten

- Om de effecten in beeld te brengen zal gewerkt worden met meerdere referentiesituaties in overeenstemming met de discipline mens-ruimtelijke aspecten
- Verduidelijk in het MER hoe situaties met effecten van verschillende geluidsbronnen (industrie, logistiek, verkeer...) op dezelfde locatie worden beoordeeld.
- Verduidelijk in het MER hoe situaties met ernstige effecten van verschillende milieudisciplines (lucht, geluid,...) cumulatief worden beoordeeld.

Met betrekking tot de discipline landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie:

- Het grondig wijzigen van de aard of het uitzicht van een (beschermde) landschap heeft impact op de erfgoedwaarden en moet beoordeeld worden.

Met betrekking tot de discipline biodiversiteit:

- Aangezien de discipline fauna en flora naar aanleiding van de nieuwe Europese project-m.e.r. richtlijn (2014/52/EU) wijzigt naar biodiversiteit, moet de benaming van de discipline

wijzigingen. Het studiegebied is ruimer dan de zone van de haven van Antwerpen. Bijvoorbeeld ook op Nederlands grondgebied zijn effecten te verwachten.

- Het MER moet zowel de effecten die of onderscheidend zijn tussen de alternatieven of die aanzienlijk zijn in beeld brengen.
- Of er geen onderscheidende of geen aanzienlijke effecten kunnen verwacht worden moet bevestigd en verduidelijkt worden na de definitieve bepaling van de te onderzoeken alternatieven en de wijze waarop bouwstenen geclusterd worden.
- Voor verzilting is het nodig om in elk geval voor het Schelde-estuarium als speciale beschermingszone betrouwbare uitspraken te doen over het mogelijk voorkomen van significante effecten.
- Verduidelijk of en desgevallend op welke manier effecten van trillingen en drukverschillen in beeld zullen worden gebracht.
- Het belang van de passende beoordeling wordt duidelijk aangegeven. De werkwijze op p.81 van de AON 'De concrete duidelijkheid over de significantie van de effecten gekoppeld aan een alternatief dient doorgeschoven te worden naar het projectniveau omdat meer gedetailleerd onderzoek nodig zal zijn om de precieze effecten te kunnen inschatten' kan niet geaccepteerd worden. De concrete kwantitatieve berekening van het niveau van significantie (laag – hoog) is op strategisch niveau inderdaad niet altijd mogelijk. De passende beoordeling moet echter minstens een risico-inschatting geven over het wel of niet kunnen voorkomen van significante effecten op/in de Speciale Beschermingszones (SBZ).
- Wellicht hebben verschillende alternatieven andere ernstige effecten op verschillende beschermde habitats. Er bestaat geen eenduidige methodiek om een afweging te maken tussen verlies/achteruitgang van habitat/soort X versus habitat/soort Y. In het MER moet worden aangegeven op basis van welke criteria de afweging tussen de verschillende alternatieven werd gemaakt. Voorbeelden van criteria zijn:
 - o ecologische rol van een gebied in het geheel (plaats t.o.v. netwerk)
 - o vervangbaarheid (ontwikkelingstijd na compensatie)
 - o relatieve grootte van een aangetaste populatie of habitattype
 - o kwetsbaarheid
 - o huidige kwaliteit
 - o al of niet prioritair habitat volgens de Habitatrichtlijn
 - o habitat 2020 (Vlaams beleid)
 - o openstaand saldo in Vlaanderen en openstaand saldo binnen het betrokken SBZ + grootte van het openstaand saldo t.o.v. grootte van de zoekzone (voor habitatrichtlijngebied)
 - o aandeel van de taakstelling binnen het SBZ (S-IHD m.a.w.) (eventueel de gecombineerde taakstellingen van de SBZ's Zeeschelde, LSO, RSO)
 - o aandeel van de taakstelling op Vlaams niveau (G-IHD)
 - o ruimtelijke configuratie
 - o impact op habitattypische soorten
 - o rode lijst soorten of Vlaamse prioritaire soorten (d.i. wel niet relevant voor PB maar wel een mogelijk kwaliteitskenmerk)
- Alleen wanneer er geen alternatieven met beperkte effecten op SBZ zijn, kan een alternatief met een aanzienlijk effect op een SBZ als voorkeuralternatief gekozen worden. In dat geval moet ook bepaald worden hoe dit aanzienlijk effect zal gecompenseerd worden en wat het effect van die compensatie is.
- Voor het Vlaams ecologisch netwerk bestaat een vergelijkbare regeling (artikel 26bis van het natuurdecreet).
- Op p.50 van de AON wordt gesteld dat de effecten van veranderde slibhuishouding op de kwaliteit van de leefomgeving (habitatkwaliteit) en ecologisch functioneren de meeste (geaccumuleerde) onzekerheden bevatten, en om die reden niet mee worden beschouwd in

de effectennota. Aangezien de vaargeul van het Schelde-estuarium is aangewezen als SBZ, is een risico op een betekenisvolle aantasting voldoende om de habitattoets negatief te doen uitvallen en moet de voorgestelde beoordeling verder uitgewerkt worden.

Met betrekking tot de discipline mobiliteit:

- Beschrijf in het MER gedetailleerd welke ontwikkelingsscenario's en toekomstige ingrepen aan de (weg)infrastructuur zijn opgenomen in het Provinciaal Verkeersmodel.
- In elk geval moeten de aannames in het Provinciaal Verkeersmodel voldoende overeenkomen met de reële situatie op het moment dat de uitvoering van het project wordt aangevat. Indien verwacht wordt dat dit een intermediaire situatie is, moet het MER ook deze situatie beoordelen.
- Gezien de hoge dynamiek en wijzigende inzichten over de gewenste structuur voor mobiliteit in de Antwerpse regio moet in het MER ook een scenario dat gebaseerd is op geactualiseerde inzichten opgenomen worden.
- In het MER moet verantwoord worden waarom een beoordelingskader wordt voorgesteld dat alleen rekening houdt met de I/C verhouding van wegsegmenten en niet met kruispuntbelastingen.
- Geef zowel voor de haventrafiek als voor het gebruik van het wegennet buiten de haven aan met welke modal split wordt gerekend. Ga daarbij na of transport via pijpleidingen als bijkomende valabele modus moet worden beschouwd. Ga ook na of een watertaxi een betekenis zou kunnen zijn voor woon-werkverkeer en of het om een substantieel aandeel kan gaan. Geef in het MER ook aan of er varianten van de modal split zijn en hoe die beoordeeld worden.
- Verduidelijk wat de optimalisatie van het ringspoor (L27A) precies inhoudt.
- Het volstaat op strategisch niveau om onderzoek naar sluipverkeer op het onderliggend wegennet en verkeersveiligheid op het onderliggend wegennet op hoofdlijnen te beschrijven.
- Het volstaat op strategisch niveau om voor trajecthinder tijdens de aanlegfase mogelijke significante verschillen tussen alternatieven in beeld te brengen. Details over trajecthinder tijdens realisatie van het project moeten worden onderzocht op projectniveau.
- In het MER moet inzake het netwerk voor zachte weggebruikers ook rekening worden gehouden met het recreatief fietsnetwerk en de lokale fietsverbindingen die nodig zijn voor het functioneren van de woonkernen in en rond de haven, en met eventuele geplande projecten.
- Als ontsluitingsvariant werd ingesproken om Natuurgebied Putten Weiden zo lang mogelijk te behouden. Dit zal in het MER onderzocht worden, eventueel als milderende maatregel.

Met betrekking tot gewestgrensoverschrijdende effecten met Nederland

- Het project heeft mogelijk gewestgrensoverschrijdende effecten. Met name stikstofdepositie, waterkwantiteit, mobiliteit en landschap worden genoemd in de adviezen.
- Er bevinden zich relevante Natura 2000 gebieden op Nederlands grondgebied (Westerschelde en Saeftinghe) waarvoor een Passende Beoordeling moet worden opgesteld. Hierbij wordt de in Vlaanderen gangbare methodiek en toetsingskaders gebruikt, maar worden de Nederlandse normen overgenomen.

6. Leemten in de kennis

Het strategisch MER zal opgave doen van de leemten in de kennis die tijdens het uitvoeren van het milieueffectenonderzoek werden vastgesteld. Deze leemten kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op de concrete inrichting van het projectgebied, maar kunnen tevens betrekking hebben op de gebruikte methode en het inzicht in het milieueffectenonderzoek.

Het strategisch MER zal aangeven hoe met deze leemten is omgegaan en hoe zij kunnen doorwerken in de verdere besluitvorming.

7. Monitoring en evaluatie

In het strategisch MER zal per discipline aangegeven worden of er eventueel opvolgingsmaatregelen voor te stellen zijn die vanuit de leemten in de kennis noodzakelijk worden geacht of die nodig zijn in functie van de aanpak en inhoud voor de vervolgprocedure en besluitvorming.

8. Tewerkstelling, investering en gebruikte materialen

In dit hoofdstuk zal het rapport, waar mogelijk en in grote lijnen, aangeven welke de verwachte tewerkstellings- en investeringseffecten zijn van het voorgenomen project. Het is toegestaan om hiervoor te verwijzen naar de MKBA.

In dit hoofdstuk zal tevens, waar mogelijk en in grote lijnen, worden aangegeven welke materialen (aard en hoeveelheid) er voor dit project zullen worden gebruikt, indien dit nog niet beschreven werd bij de projectbeschrijving.

9. Integratie en eindsynthese

In het strategisch MER zal een discipline-overschrijdende samenvatting opgenomen worden over de verwachte gevolgen voor het milieu en hoe en in welke mate de voorgestelde maatregelen deze kunnen voorkomen of milderen. De milderende maatregelen zullen in één overzichtelijke tabel opgelijst worden. De milderende maatregelen die voorgesteld zijn vanuit verschillende disciplines zullen discipline-overschrijdend t.o.v. elkaar afgewogen worden. Bij de milderende maatregelen dient aangegeven te worden waar deze zullen/kunnen doorwerken.

10. Niet-technische samenvatting

De niet-technische samenvatting zal een afzonderlijk leesbaar deel van het rapport vormen dat de essentie van de overige delen beknopt en correct weergeeft. De tekst moet zodanig

geschreven zijn dat hij begrijpelijk is voor een gemiddelde lezer. Figuren of kaarten dienen ter ondersteuning van de tekst in deze samenvatting te zijn opgenomen. Bij het schrijven van de niet-technische samenvatting kan gebruik gemaakt worden van de handleiding "niet-technische samenvatting" zoals gepubliceerd op www.mervlaanderen.be. Deze niet-technische samenvatting zal in het plan-MER als afzonderlijk hoofdstuk opgenomen ofwel als afzonderlijk document opgesteld worden en zal tevens in digitale vorm aangeleverd worden.

11. Goedkeuring van de opstellers van het strategisch MER

Zoals voorgesteld in de AON worden volgende disciplines in het strategisch MER opgesteld door een erkend MER-deskundige: lucht, water, bodem, geluid en trillingen, mens-ruimtelijke aspecten, mens-mobiliteit, landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie, fauna en flora en klimaat.

De discipline mens-gezondheid wordt uitgewerkt door de MER-coördinator.

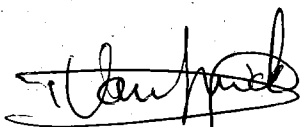
Het in de AON voorgestelde team van opstellers van het MER wordt goedgekeurd met volgende wijzigingen van:

- 5 februari 2017: Kristin Bluekens wordt als deskundige fauna en flora vervangen door Nele Aerts;
- 15 maart 2017: Anne Temmerman wordt als deskundige Lucht vervangen door Johan Versieren.

Wijzigingen aan het team van opstellers in de loop van het m.e.r. moeten gemeld worden aan de dienst Mer. De beslissing over deze wijzigingen zal mee gedeeld worden aan de initiatiefnemer.

Tenslotte wordt aanbevolen om tijdens het opstellen van het MER contact te houden met de dienst Mer.

Zowel de eindversie van het strategisch MER als de niet-technische samenvatting moeten ondertekend worden door de initiatiefnemer, de MER-coördinator en alle deskundigen, en digitaal ingediend bij de dienst Mer.

Paul Van Snick
Algemeen directeur
Afdelingshoofd Afdeling Milieu-, Natuur- en Energiebeleid

